F. KLOPOTAN, *Zimski san*

Kölnu (1966), Düsseldorfu (1971, 1972, 1974, 1978), Mülheimu (1974), Milanu (1974, 1980), Berlinu (1975), Beču (1976, 1977, 1980), Rimu (1979), Münchenu (1987, 1990), Bonnu (1983). God. 1972. predstavljao SR Njemačku na III. trijenalu insitne umjetnosti u Bratislavi.

LIT.: V. Maleković, I naïfs croati, Novara 1975. — J. Depolo, Franjo Klopota (katalog), Zagreb 1993. VI. MČ.

KLOŠTAR, selo iznad duboke morske uvale na Z obali Istre. Oko uvale su vidljivi ostaci prapov. utvrda na brežuljku Sv. Martin i lok. Gradina. — Pokraj sela se nalazi napušteni i dijelom srušeni bivši benediktinski samostan Sv. Mihovila. Prema legendi, samostan je osnovao Sv. Romuald, osnivač reda kamaldula, koji je boravio u Istri poč. XI. st. Samostanskom kompleksu pripada mala crkva Sv. Mihovila iz VI. st., jednobrodna građevina s trostranom apsidom (bačvasti svod s pojasnicama na leznama nastao je prilikom neke kasnije pregradnje). U njoj se razabiru ostaci fresaka s prikazom muškaraca i s natpisom. Okolo crkve bilo je starohrv. groblje koje se prema nalazima datira u IX—XI. st. Uz tu crkvu prigradena je 1041. ranoromanička crkva Sv. Marije s polukružnom apsidom u kojoj su djelomično sačuvane zidne slike (prizori mučenja Sv. Stjepana i likovi opata) u stilu benediktinskoga slikarstva otonske umjetnosti iz XI. st. U samostanskom klastru (sačuvano jedno krilo s trijemom) nalazi se grlo cisterne romaničkih obilježja.

LIT.: A. Deanović, Ranoromaničke freske u opatiji sv. Mihovila nad Limskom dragom, Bulletin JAZU, 1956, 9—10. — A. Šonje, Starohrvatska nekropola i drugi nalazi na području benediktinskog samostana sv. Mihovila na Limu, Ljetopis JAZU, 1957, 62. — B. Fučić, Istarske freske, Zagreb 1963. — J. Mladin, Halštatska nekropola na gradini iznad Linskog kanala, Jadranski zbornik, 1969. — K. Mihovilović, Nekropola Gradine iznad Linskog kanala, Histria archaeologica, 1972, 2. — A. Šonje, Crkvena arhitektura zapadne Istre, Zagreb—Pazin 1982. Ma. Š.

KLOŠTAR IVANIĆ, naselje na brežuljku iznad Ivanić Grada. Iz brončanog doba nađena je ostava koja pripada kulturi žarnih polja, a datira se u XI. st. Sadrži 277 brončanih predmeta: rijedak par knemida, narukvice, privjeske, ukrasne ploče, šuplje sjekire, dlijeto, srp i unikatni primjerak ingota (kalupa) egejskog tipa. — Dvor zagrebačkoga biskupa na izbrežini spominje se od XIII. st., a na položaju Polačišće od XIV. st. kaštel s kapelom Ivana Krstitelja, koja je naselju dala ime Ivanić. Uz dvor je zagrebački biskup Luka Baratin dao graditi za franjevece samostan i kasnogotičku crkvu s renesansnim pročeljem, na kojemu je biskupski grb s god. 1508 (stradala 1944, sada ruševina). Samostan s unutrašnjim dvorištem (i bunarom) i crkva etapno su pregrađivani i prigradivani 1678—1784. U crkvi su se nalazila četiri oltara, rad zagrebačkoga kipara Josipa Weinachta (1744—45); propovjedaonica kasnorenesansnog poligonalnog tipa; orgulje, djelo fra A. Schaumanna, V. Zolnera i C. Jägera; niz slika L. Ehrlea (1726), I. Gassera, J. Beyera (oko 1848). Biskup Stjepan II. naselio je u K. I. 1246. benediktinke, koje su tu ostale do kraja XV. st. Njima je pripadala župna jednobrodna crkva Sv. Marije s izduljenim svetištem i zvonikom smještenim uz lađu. Barokizacijom (1759) dobiva uz svetište sakristiju s oratorijem i spremnicu, a uz lađu dvije bočne kapele koje joj daju oblik križa, te pjevalište na četiri stupa. U crkvi se nalaze bogato ukrašeni glavni oltar, dar F. Thauzyja (1762), sedam bočnih oltara s mnogo kipova i slika-

ma J. Beyera, »Božji grob« u obliku baroknih kulisa, kamena Pietà iz XVII. st., tron s Marijom iz XVIII. st., propovjedaonica s kvalitetnim slikama evanđelista, orgulje P. Pumpa (1834), barokni kaleži, monstranca, pacifikal i kadionica kasnogotičkih oblika (1656).

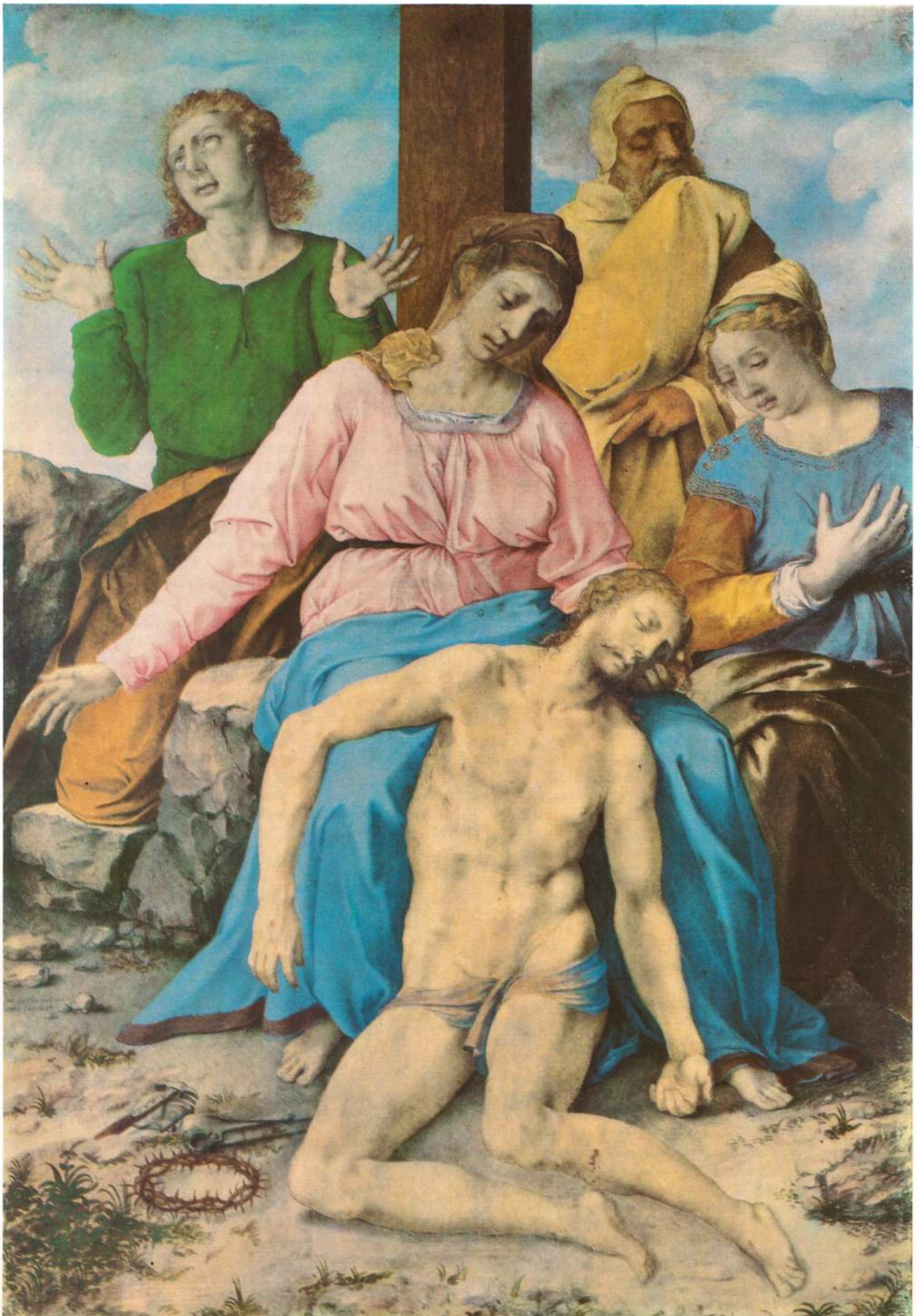
LIT.: Ivanić-grad, prošlost i baština, Ivanić-Grad 1978. — P. Cvekan, Franjevci u Ivaniću, Kloštar-Ivanić 1979. — Z. Horvat, Franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja u Kloštru Ivaniću u svjetlu srednjovjekovnog načina projektiranja, Peristil, 1991, 34. — J. Meder, Orgulje u Hrvatskoj, Zagreb 1992. A. Ht.

KLOŠTAR PODRAVSKI, selo u Podravini. Osim nalaza iz brončanog i latenskog doba, otuda potječu brojni nalazi bjelobrdske kulture iz nekropole s grobovima na redove (prstenje, ogrlica, srebrne i brončane sljepoočnice, srebrne i brončane naušnice s grozdolikim privjeskom i dr.). — Od 1295. tu se spominje franjevački samostan. U jednobrodnoj gotičkoj, barokiziranoj župnoj crkvi Sv. Benedikta, s dograđenim bočnim kapelama i zvonikom (1787), očuvana je propovjedaonica (oko 1800) i slika Sv. Ane, signirana: Aug. Kraus 1884, Graz. Kod raskrižja u selu rustična barokna skulptura *Bijeg u Egipat*. A. Ht.

KLOVIĆ, Julije (Juraj Julije Klovic Hrvatski, latinizirano Georgius Julius Croatia), minijaturist (Grizane u Vinodolu, 1498 — Rim, 5. I. 1578). Nema podataka o njegovoj mladosti i prvom školovanju. Smatra se da je 1516. došao u Veneciju u službu kardinala Domenica, a potom i Marina Grimanija. U Rimu upoznaje Giulia Romana, koji postaje njegovim učiteljem. Oko 1523. odlazi u Mađarsku gdje radi za kralja Ljudevita II, a 1526. vraća se u Rim i stupa u službu kardinala Lorenza Compeggia te ponovno dolazi u dodir sa G. Romanom. Za pljačke Rima 1527. uhićen, a potom oslobođen; odlazi u Mantovu gdje postaje svećenik, mijenja ime Juraj u Julije u čast svojega učitelja i živi u samostanu Candiana kraj Padove gdje prijateljuje s veronskim minijaturistom Girolamom dei Libri. Papinom dozvolom napušta redovnički stalež i stupa ponovno u službu kardinala M. Grimanija u Perugi (1534—38), a 1540. prelazi u službu kardinala Alessandra Farnesea u Rimu. Sa svojim mecenom kraće vrijeme boravi u Firenzi (1551), Parmi (1556) i Piacenzi (1557—58), a 1561. se vraća u Rim i živi kod kardinala Farnesea u Palazzo della Cancelleria, gdje dolazi u dodir s vodećim umj. ličnostima (Michelangelo, G. Vasari, P. Brueghel, V. Colonna). Mladog El Greca preporuča kardinalu A. Farneseu. El Greco je izradio dva portreta J. Klovica: portret iz Napulja (Pinacoteca nazionale di Capodimonte) i portret na donjemu dijelu slike *Izgon trgovaca iz hrama* (Minneapolis, SAD, Institute of Arts) uz likove Michelangela, Rafaela i Tiziana. U oporuci i popisu ostavštine spominju se njegovi crteži prema Michelangelu i Rafaelu, brojne minijature te neki Brueghelovi radovi. Pokopan je u rimskoj crkvi San Pietro in Vincoli.

J. KLOVIĆ, glava starca, inicijal iz kodeksa *Beatissimae Mariae Virginis Officium*. London, British Museum

J. KLOVIC, *Oplakivanje*. Firenca, Uffizi

Vrlo je teško donijeti cjelovit katalog Klovićevih djela, budući da su mnoga izgubljena ili su mu atribuirana bez osnove. D. Kniewald mu pripisuje minijature drugog dijela *Misala* čazmanskoga prepošta Jurja Topuskoga i zagrebačkoga biskupa Šimuna Erdődyja u rznici zagrebačke katedrale, interpretirajući monogram na str. 132. kao Klovicu signaturu i datirajući djelo oko 1524–26, tj. u vrijeme umjetnikova boravka u Madžarskoj. Iluminacije rukopisa *Evangelium Grimali* (koji nosi godinu 1528, a datira se 1531–34) u venecijanskoj Marciani, s likovima evanđelisti i prizorima iz Kristova života te nizom inicijala i raskošno ukrašenih frizova, ukazuju na mlet. i rim. utjecaje, a u pojedinostima i na Dürerov utjecaj. Tomu kodeksu prethodi potpisani list korala u Royal Library u Londonu, s prikazom kardinala u društvu plemića i redovnika, te s likom Sv. Teodora. Budući da se ta stranica razlikuje od ostalih Klovicjevih radova, odajući mlet. dekorativne elemente i rim. crte rafaelovske derivacije, smatra se rezultatom suradnje Klovica i Girolama dei Libri, oko 1530.

Prvo veliko Klovicovo remek-djelo je kodeks *Beatissimae Mariae Virginis Officium* (London, British Museum), rađen za kardinala M. Grimanija. Velike kompozicije *Navještanje*, *David u molitvi*, *Krist na Lazarovu grobu*, *Raspeće* i ostale manje, među kojima se ističe prizor *Bitke vitezova i kostura*, otkrivaju Klovicovo prihvaćanje rim. stilske govora Rafaelova kruga, uz prisutnost prvih manirističkih kolorističkih i dekorativnih elemenata. Za istog mecena K. je uresio i *Komentar poslanice Sv. Pavla Rimljanima* (London, Soane's Museum) koji se datira 1537–38. Minijatura s prikazom *Obrćenje Sv. Pavla* i raskošni dekorativni elementi u medaljonima s prikazima putta, oružja i trofeja, groteska i maskerona, pokazuju utjecaje dekoracija vatikanskih Loggia (Rafael, G. Romano i dr.), dok se u nagim likovima osjeća Michelangelov utjecaj. Profinjeni duh manirizma očituje se u kolorističkim odnosima, deformacijama i irealnim perspektivama.

U kodeksu *Stanze sopra l'impresa dell'Aquila di Eurialo d'Ascoli* (Beč, Albertina), u kojemu je opjevana pobjeda Karla V. u Tunisu 1535. i koji je poklonjen caru 1543, u iluminacijama teksta pojavljuju se androgini likovi u kojima se naslućuju i odjeci Parmigianinova slikarstva.

God. 1546. K. dovršava svoje remek-djelo *Officium Virginis* za kardinala A. Farnesea (New York, Pierpont Morgan Library) u kojemu se nalazi 28 većih minijatura s prizorima iz Staroga i Novoga zavjeta, dvije minijature iz liturgijske tematike te bogata dekoracija margina i okvira. Među prizorima ističu se *Babilonska kula*, *Borba Samsona i Filistejaca*, *Ezekijelova vizija*, *Salomon i kraljica od Sabe*, *Navještanje*, *Porođenje*, *Bijeg u Egipat*, *Proročanstvo o Bl. Dj. Mariji* i dr. Unatoč navedenim utjecajima, Klovicjev stil postaje sve originalniji, a ta se osobna vizija ogleda u zagonetnim izrazima izduljenih likova, u ambijentalnim ugođajima interijera i pejzaža, u pretežnosti plavih, ljubičastih, blijedozelenih, žutih i ružičastih nijansa, kao i u raskošnu dekorativnu repertoaru. Neke minijature u tom kodeksu pripisane su P. Brueghelu (Ch. de Tolnay).

Townesley Lectionary (New York, Public Library) datira se nakon 1550. — Veliki listovi s prikazima *Sv. Pavao koji osljepljuje Elimu*, *Tri (glavne) kreposti* (Paris, Louvre), kompozicije *Raspelo sa Sv. Magdalenom i oplakivanje* (Firenze, Uffizi), kao i velik broj crteža (*Judita s Holofernovom glavom*, Zagreb, Strossmayerova galerija), zaokružuju Klovicjev umj. opus.

K. je posljednji veliki predstavnik minijature umjetnosti u doba kada ona doživljava svoj pad; on je originalna umjetnička ličnost, što se osobito ogleda u bogatstvu invencije, u dekoracijama i figuralnim prikazima, u majstorskom crtežu i kolorističkoj istančanosti. Njegov doprinos minijature umjetnosti, i umjetnosti manirizma općenito, osigurava mu ugledno mjesto u umjetnosti cinquecenta. Vrlo cijenjen i neobično hvaljen od suvremenika (prozvan i »Michelangelo minijature«), kasnije je i djelomično osporavan; tek s novim istraživanjima i interpretacijama uočen je njegov doprinos hrvatskoj i eur. likovnoj umjetnosti.

LIT.: A. M. Bessone Aureli, Introduzione, note e bibliografia alla vita di don Giulio Clovio miniatore di G. Vassari, Firenze 1915. — *Fourier Bonnard*, Un hôte de Palais Farnese: don Giulio Clovio, Paris 1929. — D. Kniewald, Misal čazmanskoga prepošta Jurja de Topusko i zagrebačkoga biskupa Šimuna Erdődyja, Rad JA, 1940, 268. — M. Cionini Visani, Un'itinerario nel manierismo italiano: Giulio Clovio, Arte veneta (Venezia), 1971, 25. — I. Golub, Juraj Julije Klovic Hrvat (1498–1578), Peristil, 1973–1974, 16–17; 1975–1976, 18–19; 1977, 20. — M. Cionini Visani, Julije Klovic (s predgovorom G. Gamulina), Zagreb 1977. — Referati sa znanstvenog skupa o J. Klovicu u JAZU u Zagrebu 1978, Peristil, 26. — I. Golub, Nuove fonti su Giulio Clovio, Paragone 1980. — Ch. de Tolnay, Further miniatures by Peter Brueghel the Elder, The Burlington Magazine, 1980, 930. K. Plj.

KLUB LIKOVNIH UMJETNICA, osn. 1928. u Zagrebu radi okupljanja umjetnica, zajedničkoga izlaganja i djelovanja u javnosti. Članice su bile slikarice i kiparice iz Hrvatske (Lina Crnčić-Virantov, Nasta Rojc, Cata Dujšin, Leopoldina Schmidt-Auer, Mila Wood, Elsa Rechnitz, Sonja Kovačić-Tajčević), Slovenije (Mara Kralj-Jeraj, Mira Pregelj, Dorothea Hauser) i Bosne i Hercegovine (Iva Despić-Simonović). Klub je organizirao izložbe u Zagrebu (1928, 1930, 1932, 1933, 1935, 1939), Ljubljani (1931), Sušaku (1932), Osijeku (1932, 1940) i Dubrovniku (1937). Sudjelovao je na »Kružnoj izložbi likovnih umjetnica Male Antante« u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Bukureštu, Cluju, Pragu, Brnu i Bratislavi (1938); djelovao je do 1940.

LIT.: G. Gamulin, Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća, I i II, Zagreb 1987.

R.

KLJACI, selo u Petrovu polju kraj Drniša. U blizini sela podno Baline glavice nađeni su ant. ostaci i rim. natpisi. Pretpostavlja se da je tu bio *Municipium Magnum*. S istoga mjesta potječu dva kasnoant. sarkofaga i reljef s likom boga Mitre uzidan u zid jedne staje u obližnjem zaseoku Lele. — Kraj župne crkve Sv. Ilije nađeni su ulomci oltarne pregrade iz IX/X. st. (Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu), a na groblju se nalazi jedan biz. kapitel.

LIT.: N. Gabrić, Nalaz starohrvatske crkve u Kljaciama kod Drniša, Kačić, 1971, 4. Iv. Mat

KLJAKOVIĆ, Joza, slikar (Solin, 10. III. 1889 — Zagreb, 1. X. 1969). Studirao je na Akademiji u Pragu kod V. Bukovca (1908), potom na Istituto delle belle arti u Rimu, te kod F. Hodlera u Ženevi (1917). Fresko-slikarstvo učio je kod M. Lenoira u Parizu (1920). U vrijeme I. svj. r. boravi najprije u Srbiji, a poslije u Francuskoj. Bio je profesor na Akademiji u Zagrebu (1921–43), gdje je predavao zidno i dekorativno slikarstvo. God. 1943. odlazi u Rim, 1947. u Buenos Aires, a 1956. ponovno u Rim. U Zagreb se vraća 1968.

Kljaković je majstor fresko-slikarstva. Izveo je ciklus od 14 fresaka u crkvi Sv. Marka u Zagrebu (1923–40), u župnim crkvama u Vranjicu (1928) i Dobroti (s A. Mezdijcem), u memorijalnoj crkvi u Biskupiji kraj Knina, u Trgovačko-obrtničkoj komori (s O. Mujadžićem) te u Gradskoj vijećnici u Zagrebu. U Rimu 1956. slika freske u zgradi Zavoda Sv. Jeronima. Osim fresaka radio je slike u ulju velikoga opsega i religiozne tematike (*Posljednja večera*, *Uskrsnuće*, *Bičevanje*), motive iz zavičaja s težacima i ribarima (*Povratak ribara*, *U luci*, *Jematva*, *Na kupanju*) i portrete istaknutih ličnosti (*Ruder Bošković*). — U početku K. slika pod utjecajem bečke secesije, F. Hodlera i Meštrovićeva nacionalnog romantizma. Kasnije proučava djela renesansne umjetnosti koja ga usmjeravaju prema dekorativnome slikarstvu monumentalnih težnji. Monumentalnost postiže stilizacijom, posvećujući posebnu pozornost crtežu i kompoziciji koji, uz postupno zanemarivanje boja, postaju gotovo monokromni. Crtao je karikature, plakate i ilustrirao knjige (Smrt Smail-age Čengića, Alkar). Pisao je memoarska djela (*U suvremenom kaosu*, Buenos Aires, 1952; Zagreb, 1992).

Izlagao je s društvom »Medulić« u Zagrebu 1910, a samostalno u Zagrebu (1920) i Buenos Airesu (1948), te na brojnim skupnim izložbama u domovini i inozemstvu. Svoju kuću i svoja djela darovao je gradu Zagrebu za javnu galeriju (1969).

LIT.: A. Milčević, Joza Kljaković, Savremenik, 1910, 12. — V. Lunaček, Izložba Joze Kljakovića, Obzor, 1920, 112. — J. Miše, Afreski Joze Kljakovića, Savremenik, 1923, str. 527–528. — I. Kršnjavi, Afreski Joze Kljakovića, Vijenac, 1924, 5. — V. Kušan, Joza Kljaković, HK, 1942. — G. de Chirico, Joza Kljaković, Roma 1947. — V. Barbić, Joza Kljaković (katalog memorijalne zbirke), Zagreb 1970. — G. Gamulin, Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća, I, Zagreb 1987. D. Kt.

KLJAKOVIĆ, Živko, slikar (Solin, 8. IV. 1905 — Zagreb, 13. X. 1982). Završio Akademiju u Zagrebu 1930. Bio je nastavnik crtanja u Splitu, za II. svj. r. u El Shattu u Africi (1944–45), a 1947–49. upravitelj Škole primijenjene umjetnosti u Splitu. Od 1949. vodio je crtaonicu, a poslije (do 1965) i Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu. Sudjelovao je na izložbama umjetnika partizana (Zagreb 1945) i na izložbi »Dokumenti revolucije« (1961).

R.

KLJUČ, utvrđeni grad iznad dubokog kanjona Mrežnice, nedaleko od njezina sutoka s Tounjčicom. Poč. XVI. st. u vlasništvu Frankopana, potom sklonište krajiške straže, a od sred. XVI. st. posve zapušten. Po neznatnim ostacima može se zaključiti da je bio nepravilna tlocrta s dubokim prokopom i nasipom sa Z strane.